

Uutta ja perinteisempää sosiaalimaantiedettä

PAIN, RACHEL, MICHAEL BARKE, DUNCAN FULLER, JAMIE GOUGH, ROBERT MACFARLANE & GRAHAM MOWL (2001). *Introducing social geographies*. 308 s. Arnold, London.

Yhteiskuntatieteellisen ja kulttuurisen tutkimusperinteen sekoittuminen toisiinsa on ollut merkittävä ilmiö erityisesti viime aikojen brittiläisessä maantieteessä (ks. Philo 1991, 2000). *Introducing social geographies*, jonka on

kirjoittanut joukko koillisenglantilaisia Northumbrian ja Durhamin yliopistoja edustavia maantieteilijöitä, esittelee tämän ”kulttuurisen käänteen” vaikutuksia sosiaalisen eriarvoisuuden kysymyksistä kiinnostuneen tutkimuksen näkökulmasta. Oppikirjaan tarttuessani koin hienoiseksi luokittelu- ja käännösongelmaksi sen, puhuako yhteiskunta- vai sosiaalimaantieteestä. Useinhan edellinen on yhdistetty poliittis-taloudellisesti virittyneeseen yhteiskunta- ja tilateoriaan (esim. Harvey 1973; Soja 1980),

jälkimmäinen taas sosiaalisia ilmiöitä arjen mittakaavassa tarkastelemaan mikrotutkimukseen (esim. Jones & Eyles 1977; Jackson & Smith 1984; ks. myös Vartiainen 1990; Hamnett 1997). Käsillä oleva teos ei kuitenkaan aiheuta luokittelijalle suuren suurta päänvaivaa. Vaikka vaikutteet myös ensin mainitusta tutkimusperinteestä nousevat toisinaan etualalle, uudemmilla konstruktio- nismien ideoilla höystetty empiirisen sosiaalitutkimuk- sen ote sekä kiinnostus arkisiin kokemuksiin ja etenkin paikallistason ilmiöihin kantavat läpi kirjan. Johdannon teoreettista moniarvoisuutta korostavassa tieteenala- keskustelussa kirjoittajat arvioivat sosiaalisten ryhmien ja yhteiskunnan moniäänisyyden tiedostamisen sekä tutkijan oman sijainnillisuuden korostuksen edustavan maantiedettä rikastanutta – siis tervetullutta – kehitystä. Ongelmallisempaa heidän mukaansa on kuitenkin se, että kulttuurinen käänne on jättänyt varjoonsa tärkeitä valta- suhteisiin, toimeentuloon ja eriarvoisuuteen liittyviä, sosiaalimaantieteen perinteisesti tutkimia ”materiaalisia kysymyksiä” – huolenaihe, jonka ovat Painin ja kumppa- neiden ohella ilmaisseet viime vuosina lukuisat muutkin maantieteilijät (esim. Philo 2000).

Alun tiivistävä teoria- ja tieteenalaevästyä seuraa teoksessa 11 lukua, jotka on jaettu yhteiskuntaelämän materiaalisuutta, vallan ja identiteetin suhteita sekä erityisiä sosiaalisia ongelmia käsitteleviin osioihin. Keskus- telu työn, sosiaaliluokkien ja yhteiskuntaelämän suhteista on varsin virkistävä korostaessaan tuotantojärjestelmien kansallisia ja paikallisia erityispiirteitä sekä sisältäes- sään historiallisen näkökulman kodin ja palkkatyön elämänalueiden eriytymiseen. Maantieteessä uudempi kiinnostuksen kohde, vapaa-ajan ja kuluttamisen paikat, käsitellään vastavuoroisesti yhteydessä tuotantoelämään ja -suhteisiin. Luku sisältää ajankohtaisia avauksia muun muassa globalisaation ja perinnetuotannossa (*heritage industry*) korostetun paikallisuuden suhteisiin, esimer- kiksi konflikteihin matkailuteollisuuden ja paikallisten neokulmien välillä. Vauraiden kalifornialaisten muu- reilla ympäröidyt esikaupunkiyhteisöt ja uskontokun- tien jännitteet Pohjois-Irlannissa ovat sinänsä hyvin mielenkiintoisia ilmiöitä, mutta kokonaisuutena luku, jossa pohditaan yhteisöllisyyden kohtaloa teknologisoit- tuvassa maailmassa, hakee kirjassa hieman paikkaansa. Kirjoittajien esimerkki lesboyhteisöistä ”ei lainkaan maantieteellisenä” yhteisöllisyyden muotona (s. 85) on nähdäkseni hieman omituinen (olkoonkin, että kyseinen yhteisöllisyys on enemmistölle usein näkymätöntä) ja jopa ristiriidassa teoksessa painotetun erojen ja erilaisuuden kunnioituksen kanssa.

Vallan ja identiteetin suhteita tarkastelevassa osiossa keskitytään monipuolisten esimerkkien kautta etnisyy- den, sosiaalisen sukupuolen ja seksuaalisuuden, iän ja sukupuolisuuden sekä vammaisuuden maantieteeseen. Kirjoittajat paikantavat etnisen segregaaion tutkimuksen juuret Chicagon koulukunnan sosiologiaan. Nykyään on kuitenkin pohdittu kriittisemmin arvottavia lähtökohtia, joita aiemmassa tutkimuksessa on liittynyt esimerkiksi *ghetto*-käsitteeseen tai ajatukseen etnis-kulttuurisen as- similaation (valtaväestöön sulauttamisen) toivottavuus- desta. Seuraavassa luvussa tarkasteltu sukupuolisten ja seksuaalisten erojen esinmarssi maantieteeseen, joka on luettava erityisesti feministisen tutkimuksen ansioksi, ei ole herättänyt tieteenalan valtavirrassa pelkästään myötä-

mielisiä reaktioita. Kuten Painin ja kumppaneiden teksti kuitenkin osoittaa, uuden tutkijapolven huomiot siitä, että kodin, työpaikan, katutilan ja muiden paikkojen merki- tykset eivät ole sukupuoleettomia ja kaikille yhtäläisiä, ovat avartaneet kiinnostuksen kohteita tieteenalalla yleis- emminkin. Tärkeitä, joskin nykyamaantieteessä hieman vähemmälle jääneitä huomioita sisältävät myös luvut, joissa käsitellään julkisen ja yksityisen tilan merkityksiä eri sukupolville sekä vammaisuutta eräänä konkreettise- na tilan käyttöön liittyvänä toiseuden muotona.

Kirjan päättävässä kolmannessa osiossa paneudutaan sosiaalisten ongelmien otsakkeen alla sekä perinteisempiin että uusiin sosiaalimaantieteen tutkimuskohteisiin. Uutena avauksena voi pitää näkökulmia ympäristöön, luontoon ja maisemaan. Historiallisesti muuttuvat luon- to- ja maisemakäsitykset, kasvanut ympäristötietoisuus, luonnon hyödyntäminen mainonnassa, kaupunkien marginalisoitu luonto sekä kansalliset maalaisidyllit ovat arvoladattuja kulttuurisia ilmiöitä, joiden lähestyminen esimerkiksi sukupuolisen ja etnisen identiteetin näkö- kulmasta avaa sosiaalimaantieteellisesti mielenkiintoisia kysymyksiä. Rakennettua ympäristöä ja asumista tarkastellaan kaupunkisuunnittelua ohjaavien näkemysten, gentrifikaation, asunnottomuuden ja vaihtoehtoisten asumismuotojen valossa. Myös sitä seuraavassa luvus- sa esiteltujen rikollisuuden, rikosten ehkäisemisen ja väkivallan pelon spatiaalisilla analyyseillä on ollut jo vuosikymmeniä vahva asema sosiaalimaantieteessä. Kirjoittajien pyrkimys palauttaa nykytutkimuksen usein unohtamat ”materiaaliset kysymykset” (jotka ovat poli- tiikan neoliberalistisen käänteen jälkeen entisestään ajankohtaistuneet) maantieteen tutkimusagendaan selit- tää osaltaan, että ”köyhyyden maantieteisiin” keskittyvä päätösluku palvelee samalla kirjan aiempia teemoja koostavana synteessinä.

Introducing social geographies on helppolukuinen ja ajankohtaisiin teemoihin tarttuva oppikirjaisuus, joka sopii oheismateriaaliksi yliopiston peruskursseille esi- merkiksi Knoxin ja Pinchin (2000) oppikirjan rinnalle. Jos jälkimmäisessä teoksessa korostuu näkökulman amerikkalaisuus, ei Painin ja kumppaneiden brittitaustas- takaan jää epäselvyyttä. Suomalaislukijana (kotiin päin vetäen) myönteisenä piirteenä voi kuitenkin pitää sitä, että varsin monet teoksen ”kansainvälisistä” esimerkeistä ovat pohjoismaisia. Suomalaisittain teoksen kohokohta ja ansaittu tunnustus on Hille Koskelan tutkimustyötä esittelevä laatikkoteksti (s. 250). Muutkin tapaustutki- musten esittelyjä, faktoja ja tilastoja, teoriakatsauksia ja käsitelmäärittelyjä sisältävät selitelaatikat palvelevat opetuksellisia tavoitteita. Teoskokonaisuuden luettavuus- den kannalta tekstiä pilkkovia laatikkoja on kuitenkin jopa liikaa. Toinen itseäni hieman puuduttanut, maan- tieteelliselle sosiaalisen konstruktioismin tutkimukselle tyypillinen maneeri on useissa luvuissa toistuva etene- misjärjestys, jossa lähdetään liikkeelle tarkasteltavan teeman sosiologisista käsitelmäärittelyistä, analysoidaan sen jälkeen aiheeseen liittyviä maantieteellisiä esimerk- kejä ja korostetaan lopuksi, että ihmiset kamppailevat ar- jessaan ylhäältä asetettuja määritelmiä vastaan. Kaikkein kaavoihin kangistuneimmasta päästä teos ei kuitenkaan tässä suhteessa ole ja ongelman merkitys on muutenkin vähäinen lähinnä peruskursseille suunnatussa teoksessa. Oleellisempaa on, että *Introducing social geographies*

onnistuu esittelemään kattavasti alan uusia teemoja, menetelmiä ja teoreettisia näkökulmia, mutta nivomaan sanomansa myös tutkimusperinteeseen. Mikäli epäilee uudemman sosiaalimaantieteen katkaisseensa juurensa traditioon, voi epäilysten hälventämiseksi ja vertailun vuoksi suositella teoksen lukemista rinnakkain esimerkiksi Jonesin ja Eylesin (1977) neljännesvuosisata sitten ilmestyneen oppikirjan kanssa.

KIRJALLISUUS

- Hamnett, C. (1997; toim.). *Social geography: A reader*. 372 s. Arnold, London.
- Harvey, D. (1973). *Social justice and the city*. 336 s. Edward Arnold, London.
- Jones, E. & J. Eyles (1977). *An introduction to social geography*. 273 s. Oxford University Press, Oxford.
- Jackson, P & S. J. Smith. (1984). *Exploring social geography*. 239 s. Allen & Unwin, London.
- Knox, P. & S. Pinch (2000). *Urban social geography: An introduction*. 4. p. 479 s. Prentice Hall, Harlow.
- Philo, C. (1991; toim.). *New words, new worlds*. 203 s. Institute of British Geographers, London.
- Philo, C. (2000). More words, more worlds. Reflections on the 'cultural turn' and human geography. *Teoksessa* Cook, I., D. Crouch, S. Naylor & J. R. Ryan (toim.): *Cultural turns/ Geographical turns*, 26–53. Prentice Hall, Harlow.
- Soja, E. W. (1980). The socio-spatial dialectic. *Annals of the Association of American Geographers* 70: 2, 207–225.
- Vartiainen, P. (1990). Sosiologian ja maantieteen kohtaamisen kolme aaltoa. *Sosiologia* 27: 1, 27–41.

JANI VUOLTEENAHO

*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*